לוקחין ספרים. נדיאים וכתובים: אבל מכרו תורה כו'. שמעלין בקדש ולא מורידין. תוספתא[ז] מעלין בקדש דכתיב ויקס משה את המשכן (שמות מ) בגלאל עשה ומשה שהיה גדול ממנו הקימו ולא מורידים דכתיב את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים לפוי למזבח כי הקריבום לפני ה' ויקדשו וגו' (במדבר יז) כיון שהוקדשו הוקדשו[ח] עד כאן: וכן במותריהן. מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה לא יקחו מן המותר דבר שקדושתו פחותה: **גמ'** זו דברי ר' מנחם בו'. בהדיא אמרינן בתוספתא דמגילה (פ"ג) דהוא אמרה: הואיל והעם מתפללים בו בתעניות ובמעמדות. כדתנן במסכת תעניות (דף טו.) עברו אלו ולא נענו מוציאין את התיבה לרחובה של עיר. תוספת'[ט] ובמעמדות (ג) תנן[י] מתכנסין בעריהן וקורין במעשה בראשית ותניא בגמרא[כ] אנשי מעמד נכנסין לבית הכנסת ויושבין אבל תעניות בשבת אפשר בית הכנסת היה להם קבוע ברחובה של עיר ומתכנסין שם המעמד כולו כדרך ששנינו בביכורים (פ"ג משנה ג) כל העיירות שבמעמד מתכנסין לעיירות של מעמד[כא] ולנין ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים ולנין שם והיה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו[כב] הא למדת כינוס עיירות ברחוב היתה ואקראי הוי שמעמד (ג) הזה אינו חוזר חלילה עד חצי שנה ובתלמידי רבינו יצחק הלוי מצאתי[כג] ובמעמדות לא גרסינן ומפרש שלא היתה תפלתן ברחוב עד כאן: אקראי בעלמא. אינו תדיר: לא שנו. דיכולין למכור בית הכנסת אלא של כפרין: אבל של ברכין. הוה להו בתי כנסיות דרבים והכל בעליהן ואין בני העיר לבדם בעלים להם: טורסיים[כג]. [כד]לורפי נחוסת: ואין ירושלים מטמאה בנגעים. דלאו אחוזה היא כדאמרי' לקמן דסבירא ליה להאי תנא לא נתחלקה ירושלים לשבטים ולא נפלה בגורל לא ליהודה ולא לבנימין: אני לא שמעתי. שלא יהא מיטמא אלא מקום מקדש בלבד משום קודש הוא וגבי נגעים ובא אשר לו הבית (ויקרא יד) בעינן[כד] אבל ירושלים מיטמא בנגעים דסבר נתחלקה לשבטים ואחוזתכם קרינא ליה קתני מיהת לרבי יהודה דאית ליה נתחלקה לא שנו אלא מקום מקדש אבל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבה (ד) כשאר בתי העיר ואע"ג דשל כרך הוא: מקודש. אף בתי כנסיות משמע[כד]: הר הבית. בכניסתו מצד המזרח כל מה שיש שם פנוי קרוי הר הבית שאין לה שם אחר: והלשכות. שבתוך החיל: והעזרות. שלשתן עזרת נשים ועזרת ישראל הן אחת עשרה אמה שישראל רשאין ליכנס לפנים מן השער ואחריהם לצד מערב לעזרת[מ] כהנים י"א אמה שבין דריסת רגלי ישראל למזבח החילון[כ]: ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל. (ה) מצד מערב עכשיו יותר בנתייס מקום המזבח ל"ב אמה ובין האולם והמזבח כ"ב אמה שלא פירש של מי הוא חוזר ופירש רצועה יוצאה כו' לימדך כאן רצועה זו לבדה ליהודה אבל לפנים של מזבח ודרומו ומערבו של בנימין ובמסכת זבחים[כא] אמרינן שאין ליהודה באותה הרצועה אלא המזרחית מקום היסוד ולכך לא היה יסוד למזרחו של מזבח: והיה בנימין הצדיק. לופה ברוח הקדש שכן עתיד להיות ומצטער עליה: חופף עליו. אדם המצטער חופף ומתחכך בבגדיו לשון שפשוף כמו גזיר חופף ומפספס (גזיר דף מב): אושפיזכן. שהיה ארון בחלקו: והאי תנא סבר כו'. והיינו תנאי דאמרן לעיל: אין משכירין. בעלי בתים את בתיהם לעולי רגלים אלא בחנם נותנין להן ונכנסין לתוכן: עורות קדשים. תודה ושלמים שהעורות לבעלים: גולפא. קנקן של חרס שנשתמש בו: ומשבא. אם שחט בהמה: לא שנו. דאין מורידין דמים מקדושתן ובית הכנסת (ו) בחשיבותו עומד אף ביד לוקח דומיא דספרים לוקח בהן ס"ת והלה מנהיג ספרים בהויתן: אלא שלא מכרו. הטובים ברשות העם [אבל אם מכרו וכו'] פקעה קדושה מן החפץ ומן הדמים ומותר לעשות מהן כל רצונם והיינו דבעא מיניה רבינא מרב אשי על תילא דבי כנישתא מהו למיזרעה אלמא במכר כל דהו הבית והמעות בקדושתייהו קיימי: למישתא

(ח) יקחו ספרים ספרים לוקחין תורה אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים לא יקחו מטפחות מטפחות לא יקחו תיבה תיבה לא יקחו בית הכנסת בית הכנסת לא יקחו את הרחוב וכן במותריהן: **גמ'** בני העיר שמכרו רחובה של עיר אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן זו דברי ר' מנחם בר יוסי סתומתאה[ח] אבל חכ"א [א]הרחוב אין בו משום קדושה ור' מנחם בר יוסי מאי טעמיה הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות ורבנן ההוא אקראי בעלמא: בית הכנסת לוקחין תיבה: אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן [ב]לא שנו אלא בית הכנסת של כפרים אבל בית הכנסת של כרכין כיון דמעלמא אתו ליה לא מצו מזבני ליה דהוה ליה דרבים אמר רב אשי האי בי כנישתא דמתא מחסיא אף על גב דמעלמא אתו לה כיון דאדעתא דידי קאתו אי בעינא מזבנינא לה[ג] מיתיבי [ד]א"ר יהודה מעשה בבית הכנסת של טורסיים שהיה בירושלים שמכרוה לרבי אליעזר ועשה בה כל צרכיו והא התם דכרכים הוה ההיא בי כנישתא זוטי הוה ואינהו עבדוה מיתיבי [א]בבית ארץ אחוזתכם [ג]אחוזתכם מיטמא בנגעים ואין ירושלים מיטמא בנגעים אמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד הא בתי כנסיות ובתי מדרשות[ג] מיטמאין אמאי הא דכרכין הוו אימא א"ר יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד במאי קמיפלגי ת"ק סבר [ג]לא נתחלקה ירושלים לשבטים ורבי יהודה סבר נתחלקה ירושלים לשבטים ובפלוגתא דהני תנאי דתניא [ד]מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לבולעה[ד] שנאמר [ב]חופף עליו כל היום [ה]לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזכן לשכינה[ה] והאי תנא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים דתניא [ו]אין משכירים בתים בירושלים מפני שאינן שלהן ר"א (בר צדוק[ו]) אומר אף לא מטות לפיכך עורות קדשים בעלי אושפיזין נוטלין אותן בזרוע אמר אבי ש"מ אורח ארעא למישבק אינש גולפא ומשבא באושפיזיה. אמר רבא [ו]לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למישתא

כיון דמעלמא קאתו לה. נראה לפרש הכי כיון שרוב בני אדם רגילים ללכת שם להתפלל אף על פי שאין נותנים כלום בבנינו מכל מקום כיון דלדעת אותן רבים נעשה חמורה קדושתו ואינן יכולין למוכרו ועוד יש לפרש כיון שרבים נותנים בבנינו ובשאר לרכיו ובסמוך נמי דקאמר רב אשי דאדעתא דידי קאתו היינו ממה שנותנים בו לעשות רצונו:

ואמאי והא דברכים נינהו. משמע דסבירא ליה למקשן דכיון דלא מיזדבני דאין להן ליטמא בנגעים משום דלא מיקרי אחוזתכם וגם לא קרינן ביה אשר לו הבית וקשה דהא בפ"ק דיומא (דף יא:) מחייב ר"מ בית הכנסת של ברכים במזוזה וגם מוקי ברייתא דהתם דקאמר דבית הכנסת מיטמא בנגעים כוותיה ועוד קשה אמאי נקט של ברכים דהא (ר"מ) לא מפליג התם[ד] בין של ברכים לשל כפרים לענין נגעים ומזוזה ויש לומר דולאי המקשן טעה בתרתי חדא דאין חילוק בין ברכים לשל כפרים כדמסיק התם לרבנן דר"מ דהיינו ר' יהודה וגם טעה בהא דאע"ג דלא מיזדבני יש להן ליטמא בנגעים לרבי מאיר:

ורצועה יוצאה מחלק יהודה לחלק בנימין ובה היה מזבח בנוי. קשה דהא בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נג:) אמר דבקרן דרומית מזרחית לא היה יסוד לפי שלא היה יסוד אלא בחלקו של טורף (ז) בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף (בראשית מט) אלמא שכל המזבח בנוי בחלקו של בנימין וי"ל אותו קרן דרומית מזרחית שלא היה בו יסוד שהיה בחלק יהודה על זה היה מצטער בנימין לבולעה כדי שיהא כל המזבח בחלקו: **אף** לא המטות. פירש הר"ר יוסף דסבירא ליה דכיון שהקרקע מקוס המטות לא היה מיוחד לבעלים לא היה כח בידם להסכירם סכירות שלם ומכל מקוס מחמת מטלטליהם היו נוטלין עורות הקדשים:

אוגורה

עין משפט
נר מצוה

ב א ממ' פי"א מהל' תפלה הלכה כא טוש"ע א"ח סי' קנד סעיף א:
ג ב ממ' שם הל' טז טוש"ע שם סי' קנג סעיף ז:
ד ג ממ' פי"ד מהל' טומאת צרעת הלכה יא ופ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה יד:
ה ד ממ' שם ופ"ט מהל' רוצח הלכה ד:
ו ה ממ' פ"ז מהלכות בית הבחירה הל' יד:
ז ו ממ' פי"א מהלכות תפלה הלכה יז טוש"ע א"ח סי' קנג סעיף ז:

רבינו חננאל

בית הכנסת לוקחין תיבה אוקימנא בבית הכנסת של כפרים אבל כנסת של כרכים לא מזדבנא משום שהיא של רבים. אמר רב אשי כנשתא דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא קא אתו לה ושל רבים היא כיון דאדעתא דידי אתו אי בעינא מצינא מזבינא לה. ובית הכנסת של טרסיים בירושל' שקנאה ד' אלעזר בן עזריה הם עשאוה לעצמן ולא מסדוה לרבים לפיכך מכדוה. ובית הכנסת של כרכין אין מוכרין לפי שאינה שלהן והתניא [אחוזתכם] מטמא בנגעים ואין ירושלים מטמאה בנגעים א"ר יהודה אני לא שמעתי שאין מטמא בנגעים אלא בית המקדש הא בתי כנסיות וירושלים מטמאין אמאי והא דכרכים נינהו ופרקינן אימא לא שמעתי אלא מקום מקודש ואפי' בתי כנסיות במשמע. במאי פליגי ת"ק סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים ואינה אחוזה לפיכך אינה מטמאה ור' יהודה סבר נתחלקה ואחוזתם היא זולתי מקום מקודש. וכי הני תנאי מה היה בחלקו של יהודה הר הבית לשכות ועזרות מה היה בחלקו של בנימין כו' האי תנא סבר נתחלקה וחלק יהודה ובנימין היא והאי תנא סבר לא נתחלקה דתניא אין משכירין בתים בירושלים לפי שאינן שלהן כו'. אמר אביי שמע מינה דרך ארץ להניח אכסניא[ס] לבעל הבית הקנקן שקנה בו היין ושתאו והעוד של כבש שנשחט ואכלו. אמר רבא לא שנו מכדו דחוב לוקחין בדמיו בית הכנסת כך וכך כו' אלא אם לא מכדו ז' טובי העיר במעמד אנשי

תורה אור השלם

א) כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם: [ויקרא יד, לד]

ב) לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְיָ יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן: [דברים לג, יב]

הגהות וציונים

ח] צ"ל סתימתאה (הגהות הש"ס), ועי' דש"י לעיל ב ע"א ד"ה סתימתאה: ג] בכת"י נוסף ודכרכים לא מיתיבי: ג] בכת"י נוסף דבירושלים: ד] "לבולעה" ליתא בכת"י. ובזבחים איתא לנוטלה: ה] [שנאמר ובין כתפיו שכן כצ"ל וכן הוא להדיא הגי' ביומא ובזבחים] (גליון) וכן נוסף בכת"י: ו] [בתוספתא איתא בר' שמעון] (גליון): ז] בכל הדפו"י תוספות, ובדפוסים המאוחדים נשתבש כלפנינו ואינו מתוספתא ועי' העדת הגליון באות הבא (דק"ס): ח] [וכן איתא בהדיא במנחות צט ע"א ויליף דמעלין מאת מחתות החטאים וכו' ודלא מודידין יליף מויקם משה את המשכן וכו' וע"ש בפדש"י וצ"ע וכן בשבת כא ע"ב כתב דש"י ד"ה מעלין בקדש ואין מודידין מקראי ילפינן לה במנחות פדק שתי הלחם] (גליון): ט] בכת"י טרסיים. ועי' לעיל יג ע"ב ובדש"י שם: י] [לעיד של דאש המעמד] (גליון): כ] בכת"י בגמרא: כא] בכת"י בשמעא: כב] בכת"י עזרת (באה"מ): כג] בכת"י מ"ר: כד] בכת"י אכסנאי:

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) [תוספתא פרק ג] ע"ש, ב) יומא יב. ב"ק פב:, ג) [סוטה מה:], ד) יומא יב. זבחים נג: קיח:, ה) [עי' סוטה לז.], ו) [תוספ' מע"ש פ"א הי"א], ז) תענית דף כו., ח) שם כז:, ט) ידמיה לא ה, י) יומא דף יא:, כ) מדות פרק ה מ"א, ל) נג ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) במשנה לוקחין ספרים: (ב) רש"י ד"ה תוספתא ובמעמדות והא דתנן וכו' אפשר דבית הכנסת וכו' נכנסין לבתים ולמשכים היה הממונה כו' כל"ל ותיבות ולנין שם נמחק וג"ב פי' כל אנשי העיירות של אנשי מעמד מתכנסין לעיר של ראש המעמד: (ג) בא"ד ואקראי הוה שמעמד הזה. נ"ב [חסר ההתחלה ונשאר זה הלשון] הכא בביכורים דמתכנסין לעיר של מעמד ולנין ברחובה של עיר קמיירי הכא דהיו מתפללין בגבור ברחובה של עיר באותן היומים שהיו לנין שם ואקראי בעלמא הוה פעם אחת בשנה ואפ"ה לר' מנחם יש בהן משום קדושה ולא דמי להא דקאמר לקמן בסוף דף כ"ז אי הכי קדשתיהו לכולהו שבילי דהרדעא דהתם בהתפלל ביחיד בדין כ"ע מודו דאין בו משום קדושה: (ד) ד"ה אני לא וכו' ובתי מדרשות שבה מיטמאין כשאר בתי: (ה) ד"ה ומה היה וכו' אולם והיכל ובית קדשי הקדשים שהוא לצד מערב עכשיו נשאר בנתייס מקום המזבח וכו' באותה הרצועה אלא קרן מזרחית דרומית מקום היסוד: (ו) ד"ה לא שנו וכו' ובית הכנסת בקדושתו עומד וכו' מנהיג ספרים בקדושתן אלא שלא מכרו שבעה הטובים: (ז) תוס' ד"ה ורצועה וכו' של טורף שהוא בנימין:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה תוספתא ובמעמדות וכו'. ובמעמדות לא גרסינן. בתי' הרמב"ן ב"ב דף עז ד"ה אין אותיות כתב דאשגירות ליתנא הוא ולאו דוקא מעמדות: שם ד"ה טורסיים צורפי נחושת. עי' חולין דף מז ע"ב תד"ה מטלית. ע"ז דף יז ע"ב תד"ה רבן: שם ד"ה לא שנו כו' ובהכ"נ בחשיבותו. מבואר דס"ל לרש"י דבלאו מעמד אנשי העיר אין מורידין דמים מקדושתן וגם הנהכ"נ בחשיבותו ובמעמד אנשי העיר בהכ"נ והדמים יוצאים לחולין ותמוה לי מזה דברי רש"י לקמן כז ע"ב ד"ה ורבנן וכו' דכיון דשקיל דמי ומעלה להו בקדושה וכו' וממ"נ אם במכרו במעמד אנשי העיר לא צריך להעלות הדמים בקדושה ואעפ"כ הלוקח מה דבעי עביד דהא בהכ"נ יוצא לחולין והמעות מותר אפי' למישתי בי' שכרא ובלא מעמד אנשי העיר אף אם מעלין הדמים בקדושה מ"מ הנהכ"נ בקדושתה קאי ולע"ג:

אוגורה ומשכונה אסור. קשה דהא רבי מאיר לא אסר בתנאי[ד] אלא ממכר עולם אבל על תנאי שרי ומאי שנא ונראה לי דהאי דר"מ שרי למכור על תנאי היינו של רבים לרבים להתפלל שם דאין במכר זה זלזול והא דאסרי' הכא משכנתא הוי ליחיד משום זלזול:

תשמישי קדושה וכו' נרתק של תפילין ורצועותיהן. מכאן משמע שהדל"ת והיו"ד שבקשר הרלועה אינן אותיות גמורות ולא הוי הלכה למשה מסיני כי אם השי"ן שבדתים מדלא קרי הכא לרצועות אלא תשמישי קדושה והכי נמי משמע בהקומץ רבה (מנחות דף לה: ושם[ט]) דלא קרי להו אלא תשמישי קדושה והכי נמי משמע בפרק שני דשבת (דף כח:) דפריך והאמר אבי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני ולא פריך כך מן הדל"ת והיו"ד ולא קשה מההיא דמנחות (דף לה:) גבי וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ואמרו אלו תפילין שבראש שיש לפרש הטעם לפי שהן לעולם בגובה של ראש ונראים לעולם[ט] שפיר אות אבל אותן של יד אינן נראין ואין בהן אות כדכתיב[י] והיו לך לאות ולדשינן (מנחות דף לז:) ולא לאחרים לאות אבל למה שפרש"י התם דהטעם הוי משום שיש בהן השי"ן והדל"ת דהוי רוב אותיות של שדי לפירוש זה קשה (ו) כדמשמע בכל הני שהבאתי דהיו"ד והדל"ת לא חשבי אותיות[כ]:

מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא. פי' הקונטרס יריעה שפורסין סביב הארון בתוכו וקשה שהרי הארון עצמו הוי תשמיש קדושה (ז) ואמר (התס[מ]) שאסור לעשות ממנו כורסיא אלמא שהתיבה קדושה יותר מן הפורסין[נ] לכך נראה לי שפורסין אותה סביב הארון מבחוץ:

כוותיה

תשמישי קדושה הוא ואסור ואמר רבא מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינא דעייפי ליה ומנחי סיפרא עלויה אמינא [ח]תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא [ט]האי תיבותא דאירפט מיעבדה תיבה זוטרתי שרי כורסייא אסיר[י] ואמר רבא האי 'פריסא[כא] דבלה למיעבדיה פריסא לספרי שרי לחומשין אסיר ואמר רבא [כב]הני זבילי[כג] דחומשי וקמטרי דספרי תשמיש קדושה נינהו ונגנזין פשיטא מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידן [כד]לנטורי בעלמא עבידי קמ"ל ההוא בי כנישתא דיהודאי רומאי דהוה פתיח להההוא אידרונא[כה] דהוה מחית ביה מת והוו בעו כהני למיעל לצלויי התם אתו אמרו ליה לרבא אמר להו דלו תיבותא אותבוה[כו] דהוה ליה כלי עץ העשוי לנחת [כז]וכלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה [כח]וחוצץ בפני הטומאה אמרו ליה רבנן לרבא והא זמנין דמטלטלי ליה כי מנח ספר תורה עלויה והוה ליה מיטלטלא[כט] מלא וריקם אי הכי לא אפשר אמר מר זוטרא [ל]מטפחות ספרים שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן ואמר רבא [לא]ספר תורה שבלה גונזין אותו אצל תלמיד חכם ואפילו שונה הלכות אמר רב אחא בר יעקב [לב]ובכלי חרס שנאמר [לג]ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים. (ואמר[מ]) רב פפי משמיה דר' [לד]מבי כנישתא לבי רבנן שרי מבי רבנן לבי כנישתא אסיר ורב פפא משמיה דרבא מתני איפכא אמר רב אחא

כוותיה

ואין יכולין ליכנס מפני הטומאה הנכנסת בבית הכנסת דרך הפתח מבית לבית דהכי תנן במסכת אהלות (פ"ג משנה ז): דלו תיבותא. הגביהו הארון ממקומו: כלי עץ העשוי לנחת. במקוס אחד אינו מקבל טומאה דאיתקש כלי עץ לשק לענין טומאה דכתיב וכל כלי עץ או בגד או עור או שק (ויקרא יא) מה שק המיטלטל[ו] אף כלי עץ המיטלטל. כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה[ז]: מטפחות ספרים. אף של ס"ת: ואפילו שונה הלכות. כלומר אפילו לא שימש תלמידי חכמים בהש"ס ובגמרא אלא במשניות ובברייתות: מבי כנישתא לבי רבנן.

לעשות

למישתא ביה שיכרא. לקנות בדמים ולעשות[ח] שכר לשתות: תילא. כל בית הרוס קרוי תל כמו והיתה תל עולם (דברים יג): בשורי. קורות של בית הכנסת ישן היו לריכין לתתן בחדש: הא דאמר רב חסדא. בגבא בתרא בהשותפין: משום פשיעותא. שמא יפשע (אלא) ויתייאש ולא יבנה אחר: כי האי גוונא מאי. שאין סתירתו אלא לבנינו של זה: חלופי וזבוני. אלה קדושתו על החילוף או על הדמים והוא יצא מן הקדושה להשתמש בו: ליבני. לבנים של בית הכנסת: בעתיקי. שנבנו כבר בכותל בית הכנסת (ג) שנפל: אבל בחדתא. שנעשה לשם בית הכנסת לית לן בה: ואפי' למ"ד. במסכת סנהדרין בפרק נגמר הדין (דף מז:) גבי אורג בגד למת דאסור בהזמנה בתכריכי[ע] המת דאסירי בהנאה דגמרינן שם שם מעגלה ערופה כדמפרש התם: הני מילי באורג בגד למת. שאינו חסר אלא אריגה וכיון שנארג מיד הוא ראוי לפורשו על המת (ד) אבל לבנים מחוסרים עשייה לבנותן בכותל והלכך בשל לבנים דבית הכנסת הוה ליה כטווי לאריג וליכא למ"ד בכי האי גוונא דהזמנה מילתא היא: מתנה. נתנו בני העיר בית הכנסת לתשמישי חול: ותשמישי מצוה. דבריס ששימשו בהן מצוה: דלוסקמי. כמו אמתחת ושק לשוס בו [ספר]: תיק ונרתיק. מדא היא אלא שלשון תיק נופל על דבר ארוך ולשון נרתיק נופל על דבר קצר: כורסיא. דימה של עץ: תשמיש דתשמיש. שפורס מפה עליו ואחר כך נותן ספר תורה עליו: דמותבי ספר תורה עליה. בלא מפה: פריסא. יריעה שפורסין סביבות הארון מבפנים: תשמיש דתשמיש הוא. תשמיש של ארון: דעייפי ליה. פעמים שכופלין אותו תחת ס"ת: דאירפט. ארון שנתקלקל ונפרל מחבורו ויש דוגמתו בברייתא ביבמות (דף קב) מנעל המרופט: תיבותא זוטרתי. לעשות תיבה קטנה מן הגדולה הראשונה: מיעבדא כורסיא. דימה: אסור. שירדה מקדושתה: פריסא דבלה. יריעות הארון שבלו: לחומשין. יש ספרים שהן עשויין כל חומש לבדו וכולן בגליון: זבילי. כמין דלוסקמי: קמטרא. ארגז שקורין אשקרייי"ו והרבה יש בתרגום של יהונתן בן עוזיאל (ה) חבלים חבושים (יחזקאל כז) ארגזים אמלין דזהוריתא בקמטרין וכן נאסר על המלתחה לדעל קמטרי' (מלכים ב י): בי כנישתא דרומאי. אנשי ישראל[פ] בא מרומי למחוזא ונתיישבו שם ועשו להם בית הכנסת: אידרונא. חדר שמשימין בו מת והיה מונח בו מת עד שלא נקבר: מחית. כמו מונח כדמתרגמינן ותנח בגדו אצלה ואחיתתיה (בראשית לט): בעו כהני למיעל ולצלויי. בהוא כנישתא

ואין יכולין ליכנס מפני הטומאה הנכנסת בבית הכנסת דרך הפתח מבית לבית דהכי תנן במסכת אהלות (פ"ג משנה ז): דלו תיבותא. הגביהו הארון ממקומו: כלי עץ העשוי לנחת. במקוס אחד אינו מקבל טומאה דאיתקש כלי עץ לשק לענין טומאה דכתיב וכל כלי עץ או בגד או עור או שק (ויקרא יא) מה שק המיטלטל[ו] אף כלי עץ המיטלטל. כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה[ז]: מטפחות ספרים. אף של ס"ת: ואפילו שונה הלכות. כלומר אפילו לא שימש תלמידי חכמים בהש"ס ובגמרא אלא במשניות ובברייתות: מבי כנישתא לבי רבנן.

לעשות

המיקל ומי המחמיר דע שרב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא כחולן כדברי המיקל [פסחים עד:]. לחומשין. שיש שכותבין להם ממשה חומשין כל חומש אחד שלם לעצמו וכל ספריהם היו [בגלילה] כס"ת שלנו [גיטין ס.]. וקמטרי דספרי. אקמטרא, ארגז של ספרים ובמגילה קמטרי דספרי וכן תרגם יונתן ובגנזי ברומיס (יחזקאל כז) אלמין דזהירין מחמין בקמטרין וכן נאסר על המלתחה לדעל קמטרא [ברכות כו.] העשוי לנחת. שאינו מיטלטל וכלי עץ לענין טומאה הוקש לשק שנאמר (ויקרא יא) מכל כלי עץ או בגד או עור או שק וגו' מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כלי עץ מיטלטל מלא וריקן [יומא כא:]. במקוס אחד הוא. לענין טומאה הוקשו כלי עץ לשק דכתיב כל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק (ויקרא יא) מה שק מיטלטל מלא וריקם יצא העשוי לנחת דאינו מיטלטל מלא וריקן יצא כלי עץ המחזיק ארבעים סאה בלא שהן כורייס ביצה אע"פ שמיטלטל ריקן אינו מיטלטל מלא שאם יטלטלנו מלא יסבר [חגיגה כו:].

ח א מיי' פי"א מהל' תפלה הל' יב טוש"ע א"ח סי' קנב סעיף א:
ט ב מיי' שם טוש"ע שם בהגה"ה:
י ג ד מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סי' קנג סעיף יא:
יא ה מיי' פ"י מהלכות ס"ת הלכה ד ופ"ג מהל' ציצית הל' ט סמג עשין נה טור ש"ע א"ח סי' כא סעיף א:
יב ו ז ח מיי' פ"י מהל' ס"ת הל' ד טוש"ע א"ח סימן קנד סעיף ג וטור ש"ע י"ד סימן רפב סעיף יב:
יג ט י (מיי' שם) טוש"ע א"ח שם סעיף ו וטוש"ע י"ד שם סעיף יג:
יד כ מיי' שם הלכה ד טוש"ע א"ח שם ס"ג וטוש"ע י"ד שם סעיף יב:
טו ל מיי' פ"ג מהלכות כלים הלכה א ופ"ו מהל' טומאת מת הלכה ב:
טז מ מיי' פי"ב מהל' טומאת מת הלכה ב ופי"ג הלכה ג:
יז נ מיי' פ"י מהלכות ס"ת הלכה ג סמג עשין כה טוש"ע א"ח סי' קנד סעיף ד טוש"ע י"ד סי' רפב סעיף יא:
יח ס ע מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח שם סעיף ה וטוש"ע י"ד שם סעיף י:
יט פ מיי' פי"א מהלכות תפלה הל' יד טוש"ע א"ח סימן קנג סעיף א:

רבינו חננאל

העיר אבל אם מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למישתא בה שיכרא כלומר להוציא הדמין לחולין שפיר דמי הרשות בידו. **רב אשי א"ל לרבינא** זיל זבין ההוא תילא דכנשתא מז' טובי העיר במעמד אנשי העיר וזרעיה. ר' אמי הוה[ח] בי כנשתא ובעא למיסתר כנישתא עתיקתא ולאיתויי כשורי מינה ולעיולינהו בחדתא דבני ואסרו ליה רב פפי ורב הונא בר תחליפא. **אמר רבא בי כנשתא** חלופה וזבונה כדאמרן כזבינו דמי ושרי אבל להשכירה ולמשכנה אסיר מ"ט בקדושתא קיימא וקא משתמשי בקדש. **לבינים נמי** חלופינהו וזבנינהו שרי אוזופינהו אסיר והני מילי בעתיקתא שהרסו בית הכנסת והוציאו אותם מן הכתלים אבל לבנים חדשים שעדיין לא בנאום בבית הכנסת שרי ואפילו למ"ד הזמנה מילתא היא הני מילי כגון אורג בגד למת דחזי לאישתמושי ביה ואסיר אבל הני ליבני ט) מפריש במטוה וארוג בו דמי דליכא מ"ד דילמא אתנן עלייהו מעיקרא. **ת"ר תשמישי מצוה נזרקין.** פירוש כיון

חשק שלמה על רבינו חננאל

ט) אולי ל"ל כמפרים מטווה לארוג בו דמי דליכא למ"ד דלימא דבעי דאתני עלייהו מעיקרא כל"ל ועי' היטב במנחות דף לד ע"ב.

הגהות וציונים

ח) בכת"י ובראשונים נוסף **בארעיה**:
ג) בכת"י נוסף **חרבה בשביבותיה**: **ג**) **בריה דרב יהושע** (גליון): **ד**) בכת"י וראשונים נוסף **הזמנה כי האי גוונא מילתא**: **ה**) [רב אלפס גרס **במאי** והרא"ש גרס **אמאי**] (גליון), וכ"ה בכת"י ובקצת דפו"י **במאי**: **ו**) בכת"י נוסף **זמנין**: **ז**) בכת"י ובראשונים נוסף **כורסיא נמי למיעבד כורסיא זוטא שרי דרגא לכורסיא אסיר** (ועי' קרבן נתנאל): **ח**) [וילון שפורסין לפני התיבה פ"א מטפחת שמכסין בו ס"ת. ערוך] (גליון): **ט**) [פי' עושין סביב הספר מסגרת של עור לשמור הספר וענין מדור הוא כמו יזבלני אישי. ערוך] (גליון): **י**) [עי' בפ' מקץ מג פ"ל תרגום של ויבא החדרה ועאל לאדרון] (גליון): **כ**) בכת"י **ואותבוה אבבא**: **ל**) בכת"י והו"ל **כלי** המיטלטל וכו' **א"ל** אי הכי: **מ**) [צ"ל **אמר**] (גליון) ע"פ מהרש"א: **נ**) [צ"ל **דרבא**] (גליון), כ"ה בדפו"י ונשתבש אח"כ (דק"ס): **ס**) "ולעשות" ליתא בכת"י, ורש"י גורס בגמ' אפילו למישתא **בהן** שיכרא **בדמים** ש"ד (תוס' רי"ד ע"ש) ועי' תוס' לקמן כז ע"א ד"ה אבל: **ע**) [צ"ל **כתכריכי** יעב"ץ] (גליון): **פ**) בכת"י **אנשים ישראלים**:
צ) נדצ"ל **והוו** שפיר (באה"מ), ועי' תוס' במנחות שם: **ק**) [צ"ל **הכא**] (גליון): **ל**) עיין תוס' הרא"ש ובחי' הרשב"א: **ש**) נדצ"ל הוה **בני** בי: **מ**) נדצ"ל **כשנלבנו** (ע"פ רש"י שברי"ף):

מסורת הש"ס עם הוספות

ח) ב"ב דף ג: ע"ש, **ב**) [ברכות כג: סנהדרין מז: מת. מנחות לד:], **ג**) [סנהדרין דף מת.], **ד**) [ב"מ דף טו. ע"ש], **ה**) [חגיגה כו: יומא כא: מנחות לו:], **ו**) שבת פג:, **ז**) ב"ב יט:, **ח**) לקמן כז:, **ט**) ד"ה אלו עי"ש, **י**) שמות יג ט, **כ**) [ועי' תוס' ברכות ו. ד"ה אלו כו'].

הגהות הב"ח

(א) גמ' למישתא ביה שיכרא ולמשטח ביה פרי שפיר דמי. נ"ב ס"א ועיין בר"ן: **(ב)** שם ההוא תילא. נ"ב ע"ל בתוס' דף כח ע"ב בד"ה בתי: **(ג)** רש"י ד"ה בעתיקי וכו' ונפל: **(ד)** ד"ה הני מילי וכו' על המת הס"ד ואח"כ מה"ד אבל וכו' והלכך בשלבנו **(ה)** לבית הכנסת כל"ל ותיבת לבנים נמחק: **(ה)** ד"ה קמטרא וכו' בן עוזיאל בחבלים חבושים וארוזים באמלין דזהוריתא דמחתין בקמטרין: **(ו)** תוס' ד"ה תשמישי וכו' קשה מדמשמע בכל הני: **(ז)** ד"ה מריש וכו' תשמיש קדושה מדאמר רבא תיבותא שאסור לעשות וכו' יותר מן הפריסא לכך נראה:

גליון הש"ם

גמ' **א"ל** מהו למזרעיה. עי' לקמן דף כח ע"ב תד"ה בתי כנסיות ובריי"ף ליתא להנך תיבות מהו למזרעיה: **שם פליגי בה רב אחא ורבינא.** עיין ב"מ דף טז ע"א ועיין בר"ש רפ"ב דמעשרות: **שם לנטורי בעלמא עבידן וכאדרונא דמיא.** גירסת הרי"ף: **שם וחוצץ בפני הטומאה.** עיין ב"ב דף כ ע"א תד"ה הא גופה:

תורה אור השלם

א) כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי חָרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים: [ירמיה לב, יד]

ליקוטי רש"י

משום פשיעותא. דילמא מתרמי אונס ופשעי ולא בנו אחריתי [ב"ב ג:]. **האורג בגד למת.** לאחר שמת הזמנה שהזמינו לכך ונקרא שם המת עליו מילתא היא כאילו כרכו בו [סנהדרין מז:]. **וליכא למאן דאמר.** אפילו אבי לא קאמר אלא באורג דאריג חזי למת אבל טווה פשתן לארוג בגד למת לא אמר דמיהוי הזמנה [שם מח.]. **פליגי בה רב אחא ורבינא.** בכל המורה כולה כל היכא דמזיק פלוגתייהו ואימר סתמא חד אמר לקולא וחד אמר לחומרא ולא פירש מי